

UDK 314.15(497)"1990/2020"
314.15-053.5(497.7)"1990/2020"
331.56-053.5:311.21(497.7)"2013/2022"

YOUTH, MIGRATION, AND HIGHER EDUCATION

Stojanovski Strasko

Full Professor, Faculty of Law, Goce Delcev University, Stip
strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Paneva Ana

Teaching Assistant, Faculty of Law, Goce Delcev University, Stip
ana.zdraveva@ugd.edu.mk

Panev Kristijan

Teaching Assistant, Faculty of Law, Goce Delcev University, Stip
kristijan.panev@ugd.edu.mk

Abstract

The basic demographic characteristics of one society are tightly related to the youth's potential as the core for any future social development. The prospects in Balkan countries are jeopardized by low fertility and continued migration which intensified in the last decades. Migration in the past was generated by wars, political instability, and a lack of economic prospects. Today, a vast part of the region is integrated into the EU, and the rest is with clear aspirations to integrate in the near future. However, some open questions as dysfunctional political systems, corruption, not having a rule of law, and economic instability are some of the main reasons for future migration.

This article is focused on the general motivation for migration in the Balkan countries, with a focus on Macedonian society. Two surveys are presented as an empirical basis for further analyses. The results reflect the general situation in the eastern and central regions of the Republic of N. Macedonia. Longitudinal aspects are included, comparing the data generated in 2014, 2018, 2022, and 2023. Additionally, the official statistics confirm the thesis and create broader picture for the correlative relations between educational motivation and migration trends.

Keywords: *migration, education, demography, Balkan, Macedonia.*

МЛАДИ, МИГРАЦИИ И ВИСОКО ОБРАЗОВАНИЕ

Стојановски Страшко

Редовен професор, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Панева Ана

Асистент, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
ana.zdraveva@ugd.edu.mk

Панев Кристијан

Асистент, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
kristijan.panev@ugd.edu.mk

Апстракт

Основните демографски карактеристики на едно општество се тесно поврзани со потенцијалот на младите како јадро за секој иден општествен развој. Изгледите во балканските земји се загорзени од нискиот природен прираст на населението и континуираната миграција која се интензивираше во последните децении. Миграцијата во минатото беше генерирана од војни, политичка нестабилност и недостаток на економски перспективи. Денес, голем дел од регионот е интегриран во ЕУ, а остатокот е со јасни аспирации да се интегрира во блиска иднина. Сепак, некои отворени билатерални прашања, како и нефункционалните политички системи, корупцијата, недостаток на владеење на правото и економската нестабилност се некои од главните причини за миграција на младите во иднина.

Оваа статија е фокусирана на општата мотивација за миграција во балканските земји, со фокус на македонското општество. Две анкетни истражувања се претставени како емпириска основа за понатамошни анализи. Резултатите ја одразуваат општата состојба во источните и централните региони на Република Македонија. Вклучени се и лонгитудинални аспекти, споредувајќи ги податоците генерирани во 2014, 2018, 2022 и 2023 година. Дополнително, официјалната статистика ги потврдува тезите и создава поширока слика за корелативните односи помеѓу образовната мотивација и миграциските трендови.

Клучни зборови: миграција, образование, демографија, Балкан, Македонија.

Вовед

Демографскиот потенцијал на една земја, регион или град е главен предуслов за креирање политики и проекција на секој иден развој (економски, политички, здравствен и сл.). Според тоа, општите тенденции за демографска депопулација се поврзани со ниските стапки на природен прираст на населението и механичката миграција. Дури и членството на некои земји од екс-комунистичкиот источноевропски блок, кои денес се дел од ЕУ и НАТО, не ги понуди очекуваните резултати за забрзан економски раст. Напротив, отворените граници им понудија можност на граѓаните на земјите како Хрватска, Бугарија и Романија лесно да мигрираат во некои од овие поразвиени земји на Западот. Оваа состојба е многу слична за остатокот од регионот на Југоисточна Европа, вклучително и Република Македонија.

¹ Покрај главниот фактор за миграцијата на младите, поврзан со економските параметри, движечка сила за миграција на населението на возраст од 15 до 25 години е и образованието, особено на средно и на универзитетско ниво. Многумина сметаат дека постојните можности за образование во овие источноевропски земји не се доволни, па многу често младите студираат во странство. Мотивацијата е поврзана со согледувањата за поквалитетни образовни програми, како и со можностите за социјализација и патување. Исто така, постои значителен интерес за можностите за идна интеграција преку постојана миграција (Browne, 2017)². Во оваа смисла, анализите на високообразовните системи во регионот се многу значајни за утврдување на клучните фактори на образовната младинска миграција.

Демографија и миграција на Балканот

Од 1990-тите, поширокиот регион на балканските земји имаше значителна стагнација и пад на нивното население (табела 1). Ова се должи на значајната политичка и економска нестабилност како резултат на социјалната трансформација и балканските војни. Падот на населението е подеднакво распределен на пониските нивоа на плодност и постојаниот миграциски прилив кон западните поразвиени земји.

Според Иван Чипин, кој користи различни индикатори, Хрватска е меѓу 10-те нации во светот со најстаро население. Постојаното годишно зголемување на бројот на лица на возраст од 65 и повеќе години и намалувањето на работоспособното население кријат некои потенцијални економски и социјални проблеми. Покрај ниската стапка на природен прираст, Хрватска се соочува и со континуирани миграциски трендови, особено на младото и високо образовано население³ (Čipin, 2017). Ниската стапка на природен прираст на населението од 1,5 и негативните демографски трендови предвидуваат дека во следните неколку децении Хрватска може да изгуби дополнителни 16 % од своето население. Според Хрватскиот завод за статистика, нето-миграцијата се зголемила од 1.472 во 2009 година на 22.451 во 2016 година кога емигрирале вкупно 36.436 лица, но нивото на емиграција од Хрватска се повисоки отколку што сугерираат официјалните статистики, можеби двојно или дури тројно (Lőginczné Vencze, 2020). Дополнително, ситуацијата во Бугарија од многу истражувачи е опишана како катастрофална. Во последните три децении, само земјата изгуби 16 отсто од населението. Во последните години земјата е на последното место во Европа. На почетокот на 1990-тите, стапката на природен прираст беше -2 %, а достигна -6 % во 2016 година (Pleeva, 2017). Брзите промени во стапката на низок природен прираст доведува до интензивно демографско стареење во Србија. Во последните години во Србија се раѓале помалку од 70.000 бебиња годишно, додека највисоката стапка на наталитет била околу 150.000 деца во првата половина на 1950-тите. Намалувањето на стапката на природен прираст и помалиот број раѓања резултираа со значително стареење на населението. До 2018 година Србија влезе во првите десет од земјите со највисока средна возраст. Дополнително, традицијата на иселување е присутна и во Србија. Од 1990-тите и големиот

---

¹ Од трендот на миграција на младата популација категориите на возраст од 18 до 35 години не се исклучени и високо развиените земји како Данска, Германија, Холандија, Италија, Норвешка, Шведска или Словенија (Cortina, Taran and Raphael (ed.), 2014). Некои проценки се дека до 2050 година, поради ниската стапка на фертилитет и миграцијата, земјите од ЕУ ќе загубат 70 милиони. Затоа, имиграционите стратегии за привлекување на населението да мигрира кон Унијата се фактор кој може да ги измени лошите трендови (Muenz, 2007).

² Некои проценки се дека овој тип на миграција на младите е оптимален и е само 10% од високообразованите млади во земјите во развој (Docquier, 2014).

³ Како и во другите земји во регионот, миграциските трендови во Хрватска не се подеднакво територијално распоредени. На пример, северните рурални региони на земјата се под посилен и континуиран емиграциски притисок (Pokos, 2017).

прилив на бегалци поради балканските војни, последните трендови покажаа зголемување на емиграцијата (Ördögh, 2020).

Табела 1:

Населението во балканските земји според Светска банка (The World Bank, 2023).

	1990	2000	2010	2020
Албанија	3 286 542	3 089 027	2 913 021	2 837 849
Македонија	2 044 174	2 026 350	2 055 004	2 072 531
Србија	7 586 000	7 516 346	7 291 436	6 899 126
Црна Гора	606 372	604 950	619 428	621 306
Босна и Херцеговина	4 494 310	4 179 350	3 811 088	3 318 407
Хрватска	4 777 368	4 468 302	4 295 427	4 047 680
Словенија	1 998 161	1 988 925	2 048 583	2 102 419
Бугарија	8 718 289	8 170 172	7 395 599	6 934 015
Косово	1 862 000	1 700 000	1 775 680	1 790 133

Традицијата на економска миграција од овие региони на Југоисточна Европа беше дополнета со насилната дезинтеграција на поранешната југословенска федерација, војните, политичката нестабилност, лошите економски политики поврзани со сомнителната приватизација на општествениот капитал и воопшто лошите економски параметри. Оттука, за многу автори, несомнено, примарен фактор за интензивирање на миграцијата, особено кај младата популација, е високата невработеност и сиромаштијата. Дополнителни индивидуални варијабли кои влијаат на миграцијата се полот, возраста, степенот на образование, бројот на членови во семејството и семејниот статус (Malaj and Malaj, 2017). Покрај делумната интеграција на некои балкански земји во ЕУ, во последната деценија, обединети под микрорегионалната деноминација „Западен Балкан“, останатите земји се гетоизираат во чекалницата за членство со мали шанси за побрза евроинтегративна перспектива. Ова влијае за постојан раст на евроскептицизмот, како и во земјите на ЕУ, така и на јавното мислење во земјите кандидати во регионот⁴ (Sydoruc, Yakymchuk, and Avhustiok, 2022). Недостигот на јасен и стабилен пат за интеграција само ги зголемува можностите за понатамошна миграција од овој регион кон западноевропските земји.

Од 1990-те година, бројот на мигранти од Западен Балкан се удвоил на речиси 3,8 милиони во 2019 година. Според податоците на Светска банка, 47% од Босанците, 45% од Црногорците, 41% од Албанците, 30% од Косовците, Македонците и Србите живеат во странство (Oruč, 2022). Според Балканскиот барометар за 2017 година, на ниво на Југоисточна Европа, 27% од населението го дефинирале својот социоекономски статус како потпросечен, со високи 35% од граѓаните на Албанија и 33% од граѓаните на Србија (Balkan Barometer, 2017). Во 2022 година овој процент малку се намалува и изнесува 22 %, со 27 % во Албанија и 23 % во Црна Гора (Balkan Barometer, 2022). Истовремено, во 2017 година, 45% од граѓаните во регионот размислувале да мигрираат и да работат надвор од државата, или тоа е 50% од граѓаните на Албанија, Босна и Херцеговина или 45% од граѓаните на Македонија (Balkan Barometer, 2017). Во 2022 година, 39 отсто од граѓаните во регионот

⁴ Идејата за интеграциите во ЕУ е поврзана со некои аспекти на безбедноста, но главно концентрирана на економските параметри на севкупниот општествен просперитет. За Катунинец и Динер ова е поврзано со концептот на „држава на благосостојба“. За нив „процесот на европската интеграција од самиот почеток е воден од идејата за потребата да се постигне рамнотежа меѓу економската и социјалната димензија. Зголемувањето на животниот стандард и работните услови на вработените беше заедничка цел на сите нејзини членови“ (Katunines and Diener, 2021). Во оваа смисла, кризата на проширувањето е произведена од зголемениот евроскептицизам и не е ништо друго, туку производ на кризата на „државата на благосостојба“.

размислувале да мигрираат и да работат надвор од земјата. Највисоки нивоа за потенцијална миграција беа во Косово со 59 %, и во Албанија⁵ со 42 % (Balkan Barometer, 2022). Проценките се дека до 2019 година нивото на емиграција во регионот беше значајно со тренд на продолжување на намалувањето на населението (Silviu, 2020)⁶. Во една студија на студенти по медицина во Босна и Херцеговина, 61, 2 % размислуваат да ја напуштат земјата, а 16, 1 % бараат постојана работа во странство (Šehićehajić and Ramić, 2022). И покрај тоа што депопулацијата е негативен фактор за понатамошен социјален и економски развој, дијаспората од Западен Балкан, преку дознаките на мигрантите, е важен ресурс за развојот на нивните матични земји (Огуќ, 2022).

За Мизикаци и Баумгартл, во тековните и проектираните случаи во Источна Европа, поголемиот дел од земјите се изложени на ризик како земји за „извоз на високото образование“, кои испраќаат студенти и академски кадар во странство наместо „увоз“ странски студенти или кадар, а овој тренд се зголемува секоја година (Mizikaci and Baumgartl, 2007). Според истражувањето на Балканската регионална платформа за младинско учество и дијалог, најголем дел од младите во регионот на земјите од Западен Балкан патуваат надвор од земјата еднаш или двапати годишно, најчесто на патувања, одмори со семејството или на обука или образовни програми. 60% сметаат дека во нивните земји на младите не им се нудат доволно можности за квалитетен живот. Подобириот живот во другите земји, според ова истражување, се должи на поголемите можности за наоѓање добро вработување, поголемите можности за напредување во кариерата, подобрите можности за формално и неформално образование, како и подобри приходи. Повеќето млади луѓе би сакале трајно да се преселат во некоја од земјите-членки на ЕУ, а причината за евентуално напуштање на земјата најчесто се бара поради можностите за вработување според квалификациите што ги поседуваат младите и подобриот животен стандард (Popović and Gligoivić, 2016).

Демографски показатели и миграција на младите од Република Македонија

Основната демографска слика за Република Македонија подеднакво се заснова на показателите поврзани со наталитетот, демографскиот потенцијал и механичката циркулација на населението поврзани со миграцијата во, но првенствено надвор од државата. Основните демографски податоци во последните три децении укажуваат на тренд на опаѓање на живородените деца (графикон 1). Ако во 1988 година бројот на живородени е 37 879, во 2022 година оваа бројка е само 18 073, со јасен тренд на опаѓање на бројките во иднина. Слични тенденции можеме да забележиме и кај индексот на природен прираст на населението, кој од 2019 година дури влезе во негативни вредности (графикон 2)⁷.

---

⁵ Перцепцијата за миграцијата во некои земји, како што е Албанија, варира во зависност од економскиот развој на регионите (префектурите). Префектурите со релативно помал развој се Кукс, Дибр и Елбасан (Nurja, 2020), а миграцијата од тие региони е поголема.

⁶ Така, Албанија има загубено 41,9 % од населението или 1.207.032 граѓани, со проекција до 2050 година да изгуби дополнителни 15,8%, Босна и Херцеговина има загубено 50,1 % или 1.653.056 граѓани, со проекцијата до 2050 година да изгуби дополнителни 18,2 отсто, Црна Гора има загубено 24,4 % или 153.009 граѓани, со проекција до 2050 година да изгуби дополнителни 6,2 %, Република Македонија има загубено 31,6 % или 658.264 граѓани, со проекции до 2050 да изгуби дополнителни 10,9 % и Србија има и загубено 7,1 %, или 147.593 граѓани, со проекција до 2050 година да изгубат дополнителни 6,7 % (Silviu, 2020).

⁷ Постојаната емиграција главно ја опфаќа младата популација и младите брачни парови, што предизвика континуирано зголемување на бројот на деца родени во странство. Достапните податоци покажуваат дека заклучно со 2020 година, учеството на децата родени во странство во споредба со живородените во земјата достигна повеќе од 25% (Lozanoska, Janeska & Djambaska, 2022).

Графикон 1:
Државен завод за статистика на Република Македонија

Графикон 2:
Државен завод за статистика на Република Македонија

Трендовите за миграција на населението во поширокиот регион на Југоисточна Европа се пресликани во случајот со Република Македонија. Но, проблем е да се утврди точниот број на иселување од земјата. Според официјалните статистички извори, 11.380 луѓе се иселиле од Македонија во периодот од 1994 до 2013 година. Додека другите меѓународни организации проценуваат дека приближно 20% - 30% (450.000 - 630.000) од вкупното население емигрирале од Македонија до 2013 година, повеќето од нив поединците се млади луѓе (The Economist, 2017).⁸ Дополнително, само во периодот од 2012 до 2016 година, 113.975 лица ја напуштиле Македонија за

⁸ Според анализата на официјалните статистички податоци, во Република Македонија нема драстични разлики меѓу емиграцијата и имиграцијата, ниту според регионалната застапеност, ниту според полот, возраста, брачниот статус и слично (Sotiroski and Hristoski, 2014). Сепак, ваквите податоци се далеку од реалната слика и фактичката состојба.

да заминат во земјите на ОЕЦД (Швајцарија, Австрија, Германија и САД), што е 5,5% од вкупното население кое ја напуштило државата 5 години (Naumovski, 2021).

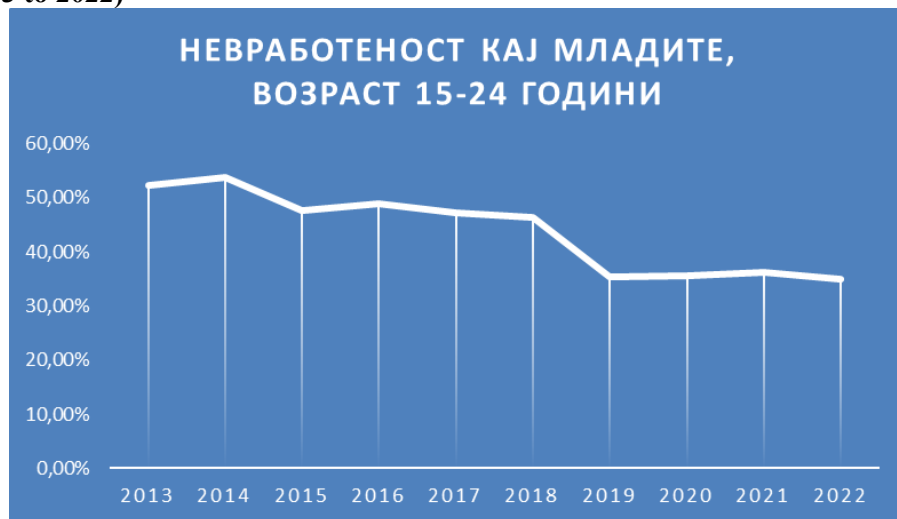
Според природата на емиграцијата, таа може да се структурира во три категории: прво, трајна миграција на семејства или обединување на семејството, второ, привремена или циркуларна економска емиграција (вработување) или привремена миграција поради образовни цели, обука или посета на членови на семејството, и трето, нелегално заминување на земјата или барање заштита во трети земји (Borņarova and Janevska, 2012).⁹

Според истражувањето на Динковски и Марковска-Симоска, регионалните трендови се пресликуваат кај младите во Република Македонија. Дури 69% од студентите изјавиле дека би сакале да работат надвор од државата, а главната причина се базира на економските претпоставки за подобро вработување и повисоки примања (Dinkovski and Markovska-Simoska, 2018). Според истражувањето спроведено од Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања, доколку имаат можност да студираат во странство, 48,8% од младите би сакале да студираат во некоја од земјите-членки на ЕУ, а 25,2% во САД. Индикативно, според истото истражување, младите претпочитаат да работат во државната администрација, наспроти приватниот сектор (Топузовска Латковиќ и др., 2013). Токму слабиот развој на приватниот сектор, наспроти клиентелизмот и очекувањата на државата се чини дека е клучен фактор за дополнително создавање мотивациони фактори за миграција на младите надвор од државата.

Една од главните причини за миграцијата на младите е релативно високото ниво на невработеност. Како што можеме да забележиме од Графикон 3, невработеноста на младите во Република Македонија во последната деценија се намалува, но, тоа во значителна мера исто така се должи и на високиот интензитет на иселување на младите. Сепак, 34,91% од невработеноста кај младите (до 24 години) е многу под просекот на Европската Унија.

Графикон 3:

Стапка на невработеност кај младите од 2013 до 2022 (North Macedonia: Youth unemployment rate from 2003 to 2022)

⁹ Податоците укажуваат на два широки емиграциски трендови: еден по прогласувањето независност во 1991 година и другиот по падот на шенгенскиот ѕид во 2009 година. Визната либерализација, заедно со стекнувањето бугарски пасоши од граѓаните на Македонија, обезбеди поширок пристап до пазарите на трудот во ЕУ и даден поттик за долгорочна македонска емиграција во периодот од 2007 година. Податоците од бугарскиот Комитет за бугарско државјанство проценуваат дека над 90 000 граѓани на Македонија добиле бугарски пасош помеѓу 2002 и 2019 година (Petreski, 2021).

Следејќи ги основните демографски показатели и релевантните податоци, претпоставуваме дека негативните трендови на природниот прираст и намалувањето на општата популација силно ќе влијаат на значително намалување на бројот на запишани студенти на универзитетско ниво. Но, ова не е баш така. На графикон 4 може да се забележи дека бројот на студенти е релативно висок, со мала тенденција на стагнација или опаѓачки трендови. Но, ако се земе предвид дека бројот на македонски студенти кои студираат во странство се зголемува во последните пет години, бројките покажуваат различни трендови.¹⁰ Исто така, треба да се има предвид дека се вклучени студенти запишани во прва година, но значителен број студенти се веќе активни, ја презапишуваат годината, или менуваат факултети или студиски програми.

Графикон 4:

Запишани студенти во прва година на додипломски студии на факултетите или високо образовните установи (Државен завод за статистика на Република Македонија)

Млади, миграции и високо образование во Централните и Источните региони на Република Македонија

Методологија

Резултатите се базираат на две спроведени истражувања во 2022 и 2023 година, во четири региони (Источен, Североисточен, Вардарски и Југоисточен Регион) во Република Македонија. Првото истражување (анкета 1)¹¹ беше спроведено во 2022 година на примерок од 308 млади луѓе на возраст од 15 до 35 години. Прашањата од истражувањето се однесуваа на перцепциите на младите

¹⁰ На пример, според изјавата на Амбасадорот на Република Словенија во Република Македонија, на универзитетите во Словенија во 2023 година се запишани вкупно 1443 активни студенти (Николов, 2023). Но, тие бројки се многу поголеми, ако се земе предвид дека само во студиската 2022/2023 година прва година на студии од Македонија започнале 1.516 студенти на сите универзитети во Словенија (Јанчевска, 2023).

¹¹ 43 % од испитаниците се од машки пол, додека 57 % се од женски. 75,3 % изјавиле дека живеат во урбани средини, а 23,7 % во рурални средини. 62 % се на возраст меѓу 15 и 18, 26, 6 % помеѓу 19 и 24 години и 11, 4 % на возраст меѓу 25 и 35 години (анкета 1).

за прашањата за миграција. Податоците ќе имаат лонгитудинални аспекти кои вклучуваат споредба со резултатите од истражувањата спроведени на истото прашање во 2014 и 2018 година (Стојановски и Денкова, 2018; Стојановски, 2020). Второто истражување (анкета 2)¹² е спроведено во 2023 година на примерок од 1093 средношколци од трета и четврта година на студии. Ова истражување е спроведено во 20 средни училишта, во 14 градови во претходно споменатите региони на Република Македонија. Ова истражување беше фокусирано на прашања поврзани со миграцијата на младите во средно образование и мотивацијата на средношколците да го продолжат своето образование на универзитетско ниво. Резултатите се споредуваат со резултатите од истражувањето произведени на истата методологија и спроведени во 2018 година (Stojanovski, Denkova, and Marolov, 2018; Стојановски, Коцева Лазарова и Тодорова, 2020 година).

Резултати и дискусија

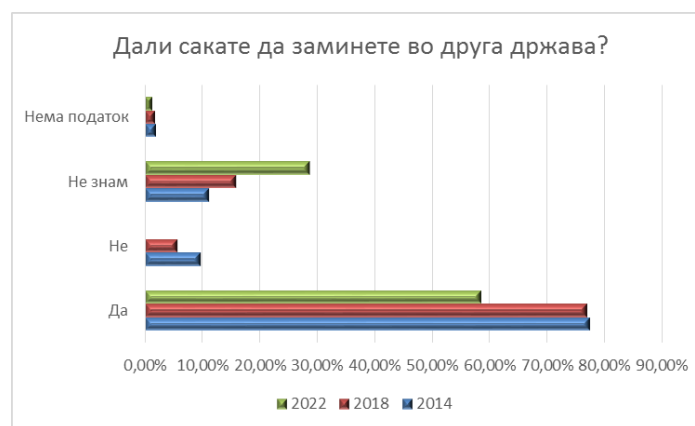
Од резултатите од истражувањето можеме да забележиме дека повеќето млади би сакале да заминат, размислувајќи да мигрираат и да работат надвор од државата (анкета 1). Процентот кој е производ на перцепцијата на младите во регионите во истражувањето е повисок од националниот просек (Balkan Barometer, 2022) и изнесува 58,4 %. Сепак, општата тенденција за намалување на перцепциите за емигрирање во странство е видлива во овие региони (табела 2; графикон 5). Резултатите покажуваат дека иако заминувањето во странство за работа е примарен фактор што придонесува поединците да ја напуштат својата матична земја и покажува намалување во последните години, паѓајќи од 57 % во 2014 година, на 31,5 % во 2022 година. Додека туристичките патувања како мотивација за патување во странство се зголемува, од 15,5 % на 20,8 % (табела 3).

Табела 2:

Дали сакате да заминете во друга држава?

	Да	Не	Не знам	Нема податок
2014	77,3 %	9,7 %	11,1 %	1,9 %
2018	76,8 %	5,7 %	15,8 %	1,7 %
2022	58,4 %	11,7 %	28,6 %	1,3 %

Графикон 5

¹² 51,5% од испитаниците се од трета година, додека 48,1% се од четврта година. 75,1% од испитаниците живеат во градови или урбани средини, додека 24,5% живеат во село или рурална средина. 94% од испитаниците се од македонска етничка припадност, 2,2% Албанци, 0,7% Турци, 1,3% Власи и 0,5% Срби. 92,9% се изјасниле како христијани, 4,3% муслимани и 2,2% се одлучиле за друг (анкета 2).

Табела 3:

Зошто би сакале да заминете во друга држава?

	За туристички патувања	За студирање	За градење професионална или спортска кариера	За заработувачка/работа	Друго	Нема податок
2014	15,5 %	7,7 %	14 %	57 %	1 %	4,8 %
2018	12,4 %	18,8 %	12,8 %	41,6 %	4 %	10,4 %
2022	20,8 %	14,9 %	13,6 %	31,5 %	8,4 %	10,7 %

Од спроведеното истражување можеме да забележиме дека процентот на млади луѓе кои се ориентирани кон трајно иселување од државата благо се намалува, од 17,4 % во 2014 година, на 14,3 % во 2022 година. Но, ако ги имаме фактите за оние кои се неопределени, тогаш можеме да генерираме спротивен заклучок, или во најмала рака да предизвикаме сомнеж (табела 4).

Табела 4:

Дали по подолг претстој во друга држава би сакале да се вратите во Македонија?

	Да	Не	Не знам	Нема податок
2014	50,2 %	17,4 %	28 %	4,3 %
2018	40,3 %	15,8 %	41,9 %	2 %
2022	48,4 %	14,3 %	35,7 %	1,6 %

Најпопуларните дестинации за младите во регионите што се дел од ова истражување се Германија, САД и Швајцарија. Во последното истражување интересот за Швајцарија е забележливо намален, но има и благ пораст на интересот за мигрирање во Италија (табела 5).

Табела 5:

Во која држава гледате можност за заработувачка или за трајно иселување?

	2014	2018	2022
САД	30,4 %	16,8 %	20,8 %
Германија	30,9 %	24,5 %	20,5 %
Обединетото Кралство	7,2 %	5 %	5,2 %
Скандинавските земји	9,2 %	4,4 %	4,5 %
Италија	2,9 %	2 %	7,8 %
Обединети Арапски Емирати (Дубаи), Катар	7,7 %	3,4 %	4,5 %
Авганистан/Ирак	1 %	0,3 %	1 %
Швајцарија	/	22,1 %	12,3 %

Ниту една од понудените држави	3,9 %	1,3 %	1 %
Друго	4,3 %	3 %	8,4 %
Нема податок	2,4 %	17,1 %	14 %

Во анкетата 2 беа опфатени различни прашања, главно поврзани со перцепциите на средношколците на продолжување на едукацијата на ниво на високо образование. Од резултатите може да се забележи дека повеќето средношколци планираат да го продолжат образовниот процес на некој од универзитетите. Споредено со 2018 година кога 63,2 % планирале да продолжат со образованието, во 2023 година имаме зголемување на 66,7 %. Со зголемувањето на успехот на средношколците се зголемува и можноста тие да се одлучат да студираат. Така, кај одличните студенти сигурно би студирале дури 87,3 % во 2018 година и 83 % во 2023 година. Можност за напуштање на државата имаат 23,1 % од оние кои не би го продолжиле образованието на некој од универзитетите и заминување во странство. Со помал успех (просек), се зголемува можноста за напуштање на земјата од причини кои не се поврзани со продолжување на образованието (одлично 9%, многу добро 17,7%, добро 18,5%, доволно 33,3%).

Како и во регионот на Југоисточна Европа и пошироките трендови во Македонија, можеме да забележиме дека најпопуларни се државните универзитети. Можеме да претпоставиме дека оваа претпочитаност на државните универзитети може да се зголеми, поради нивната пристапност и подобра репутација или квалитет. Но, споредувајќи ги податоците генерирани во 2018 година со 2023 година, забележливо е дека перцепциите за студирање во странство се речиси двојно зголемени, а студирањето во земјата се намалува (табела 6). Последната идеја е дополнителен сериозен показател дека образовната миграција е еден од главните двигатели на процесите на одлив на мозоци.

Имајќи ги во предвид резултатите од 2023 година, индикативно е дека постои можност, за краток временски период, еден од четворица средношколци кои нема да учат, да ја напушти државата. Исто така, постои тенденција за зголемување на миграциските фактори поврзани со продолжувањето на образованието надвор од земјата. По оваа основа, повеќе од 20% од вкупниот број млади луѓе од регионите кои биле предмет на истражувањето би можеле да ја напуштат земјата. Во апсолутни бројки, потенцијално, само од последната генерација матуранти, од нешто над 3.500 пријавени за државна матура, земјава би можеле да ја напуштат околу 900 млади од источниот и централниот дел на Македонија. Иако е привремена емиграција, таа лесно може да се трансформира во трајна. Дополнително загрижува фактот што овие средношколци најчесто се со висок успех на училиште. Додавајќи на тие бројки дека повеќе од 25%, поради давање приоритет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (УКИМ), може да се пресели да живее во главниот град на државата, регионите, барем привремено, можат да загубат повеќе од половина од младото население.

Од истражувањето, ако се направи споредба, може да се забележи дека социјалниот статус на испитаниците се зголемува во последните 5 години (2018 до 2023) и благо влијае на можноста за избор на образование, во насока на зголемување на преференциите за студирање надвор од државата. Дополнително, доколку родителите имаат високо образование, се зголемува можноста средношколците да изберат некој од странските универзитети.

Табела 6:

На каков универзитет би сакале да студирате?

	Приватен универзитет во	Државен универзитет во	Универзитет во странство	Не знам	Не сакам да студирам	Нема податок
--	--------------------------------	-------------------------------	---------------------------------	----------------	-----------------------------	---------------------

	Македонија	Македонија				
2018	9, 8 %	37, 2 %	13, 7 %	23, 1 %	13, 3 %	2, 9 %
2022	10, 2 %	28, 4 %	22, 3 %	24, 4 %	10 %	4, 8 %

Најпопуларни државни универзитети во регионите според оваа анкета меѓу средношколците се Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (УКИМ) и Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип (УГД). Водени од побарувачката на пазарот и принципите на слободната пазарна економија, последната деценија, техничките факултети стануваат многу популарни. Гледајќи ги споредбените резултати од 2018 и 2013 година, може да се забележи дека најголемо покачување на преференцата има на Факултетот за информатика. Сепак, медицината, правото и економијата се популарни како и секогаш (табела 7).

Што се однесува до резултатите од истражувањето во 2023 година, за студирање на приватните универзитети, најголем интерес има за Економски факултет(20,2%), Правен факултет(19,3%) и Факултет за Информатика (18,3%), за студирање на државните универзитети има за информатика (21,4%), медицина. (16,5%), економија (12,5%) и право (9,7%), а за студирање на универзитетите надвор од државата најголем интерес има за медицина (20%), информатика (19,1%), економија (9,8%) и право (9,3 %).

Бидејќи изгледите за градење професионални кариери во областа на медицината и информатиката се ограничени во земјава, можеме да претпоставиме дека дури и за оние кои студираат на некои македонски универзитети, овие избори се мотивирани од перспективите кои ги нудат некои од европските пазарни економии.

Табела 7:
На кој факултет би сакале да студирате?

	2018	2022
Правен	12, 4 %	9, 1 %
Економски	8, 8 %	11, 3 %
Информатика	7, 4 %	17, 5 %
Земјоделски	6, 4 %	2, 4 %
Медицина	10, 2 %	13, 6 %
Образовни науки/Педагошки	4, 5 %	3, 3 %
Филолошки	4, 3 %	2, 8 %
Машински	4, 3 %	2, 5 %
Спорт	3, 8 %	1, 6 %
Електро-технички	5, 4 %	2 %
Архитектура	5, 1 %	1, 9 %
Друго	16, 8 %	19, 8 %
Нема податок	10, 5 %	8, 1 %

Според истражувањето во 2018 година, на прашањето која е главната причина за понатамошно студирање на универзитетско ниво, најпопуларните избори се: бидејќи образованието

е предуслов за подобри идни перспективи (34,8 %), за подобрување на нивните интелектуални капацитети. (9, 64 %) и добивање студентска виза за можна миграција во странство (10, 89 %) (Stojanovski, Denkova, and Marolov, 2018). На истото прашање во 2023 година, најпожелни се затоа што образованието е предуслов за подобри идни перспективи (38,7 %), за подобрување на нивните интелектуални капацитети (15,5 %), за полесно идно вработување (7,6 %), и добивање студентска виза за можна миграција во странство (5, 7 %). Како што можеме да забележиме од споредбата на податоците, доминантни се рационалните избори за градење на иден просперитет. Студентите се помалку мотивирани да го користат својот студентски статус на некој од универзитетите во Република Македонија како основа за идна миграција. Но, мораме да истакнеме дека последниот разбирање се должи и на зголемените перцепции за студирање во странство како миграција базирана на образование.

Главни критериуми за средношколците при идниот избор на Универзитетот во 2018 година се квалитетот на студиските програми и добрите услови (17,8 %), подобрата репутација на Универзитетот и можноста за идно полесно вработување (13,2 %) и нивните лични желби, предиспозиции и мотивација (12, 5 %) (Stojanovski, Denkova, and Marolov, 2018). Во 2023 година преференциите остануваат исти, квалитетот на студиските програми и добрите услови (22%), подобрата репутација на Универзитетот и можноста за идно полесно вработување (13,5%) и нивните лични желби, предиспозиции и мотивација (22%). Непрепознавањето на важноста на ниските трошоци, пристапноста и социјалното опкружување како фактор, не значи дека тие не се важни, туку дека доминираат лични мотивациони фактори и рационални основи на согледувања за квалитетот на високообразовните институции.

Заклучок

Најголемиот проблем што ја обележува речиси секоја балканска земја е падот на населението и губењето на главниот ресурс за секоја идна перспектива - нејзините млади луѓе. Иако некои земји, како што се Хрватска, Словенија и Бугарија, се интегрирани во ЕУ, економските и демографските предизвици се присутни како и секогаш претходно. Драматичните, а понекогаш и катастрофалните услови се предизвикани од падот на природниот прираст на населението, проследено со силните миграциски движења.

Случајот на Република Македонија не е поинаков. Недостигот на релевантни податоци не е пречка за лоцирање на негативните трендови на природен прираст на населението. Редовните, внатрешните и надворешните миграции создаваат предуслови за депопулација на селата, градовите, па дури и цели региони. Во централните и источните региони на земјата, депопулацијата е подеднакво поттикната од образовната миграција. Преминувањето од средно образование на универзитет значи не само да се промени околината и родниот град, туку и да се иницира трајна миграција кон главниот град на Скопје, или кон странство. Голем дел од учениците од споменатите региони масовно ги избираат Бугарија или Словенија за продолжување на образованието, но и како чекор за идна трајна миграција. Во таа смисла, се чини дека се оправдани сомнежите дека образовните политики на отворениот и пристапен образовен систем на Словенија не се само со чиста образовна позадина, туку и долгорочни демографски стратегии. Демографските предизвици на балканските земји се присутни, акутни и изгледа дека ја имаат поминато точката од која нема враќање назад.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Balkan Barometer (2017) *Public Opinion Survey*. Sarajevo: Regional Cooperation Council Secretariat (RCC).
- Balkan Barometer (2022) *Public Opinion Survey*. Sarajevo: Regional Cooperation Council Secretariat (RCC).
- Bornarova, Suzana and Verica Janeska (2012) *Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe, Final Country Report, The Former Yugoslav Republic of Macedonia*. European Commission, DG Employment, Social Affairs and Inclusion.
- Browne, Evie (2017) Evidence on education as a driver for migration. In, *Helpdesk Report: Knowledge, evidence and learning for development*.
- Čipin, Ivan (2017) Recent Demographic Trends and Policy Initiatives in Croatia. In, *Coping with Demographic Decline in Croatia and Bulgaria*, Freidrich Ebert Stiftung, Zagreb, pp. 2-7.
- Cortina, Jeronimo, Patrick Taran and Alison Raphael (Ed.) (2014) *Migration and Youth: Challenges and Opportunities*. Global Migration Group: UNICEF.
- Dinkovski, Vladimir and Silvana Markovska-Simoska (2018) Brain drain as a function of sustainable development in the Republic of Macedonia In, *Industrija*, Vol.46, No.1, pp. 173-188.
- Docquier, Frédéric (2014) The brain drain from developing countries. In, *IZA World of Labor*. wol.iza.org.
- Ilieva, Nadezhda (2017) Territorial Characteristics of the Demographic Processes and Trends in Bulgaria. In, *Coping with Demographic Decline in Croatia and Bulgaria*, Freidrich Ebert Stiftung, Zagreb, pp. 8-17.
- Katuninec, Milan and Lenka Diener (2021) Welfare State as one of the Political Factors Driving Post-War European Integration Process. In, *Balkan Social Science Review*, Vol. 17, pp. 221-239.
- Lőrinczné Bencze, Edit (2020) Trends in Demography and Migration in Croatia. In, *Demography and migration in Central and Eastern Europe*. Dialóg Campus, Budapest. Pp. 29-45.
- Lozanoska, Aleksandra, Verica Janeska, Elizabeta Djambaska (2022) Challenges of Demographic Ageing in the Republic of North Macedonia-Curent Situation and Prospects. In, *Economic Development, Journal of Institute of Economics-Skopje*, Year. 20 No. 3 / 2018, pp. 61-76.
- Malaj, Emi and Visar Malaj (2017) Poverty and Migration in Western Balkan Countries. In, *European Journal of Multidisciplinary Studies*, Vol.4, Nr.2, crp. 51-57.
- Mizikaci, Fatma and Bernd Baumgartl (2007) Demographic Trends and Risks for European Higher Education. In, *International higher education, demography and the future of higher education*. Pp. 15-17.
- Muenz, Rainer (2007) *Aging and Demographic Change in European Societies: Main Trends and Alternative Policy Options. Discussion Papers*, N0. 0703: Hamburg Institute for International Economics.
- Naumovski, Ljupco (2021) The Attraction of Intellectual Migration - Brain Drain or Exodus of Human Capital in Southeast Europe - Western Balkans and North Macedonian Transitional Conditions. In, *The International Journal of Social Sciences World*, Vol. 3 No. 2, pp. 1-24.
- North Macedonia: Youth unemployment rate from 2003 to 2022 <https://www.statista.com/statistics/812208/youth-unemployment-rate-in-macedonia/> Accessed 30. 10. 2023
- Nurja, Ines (2020) Regional Inequality of Economic and Social Developments in Albania. In, *Academic Journal of Interdisciplinary Studies* vol. 9, no. 4, E-ISSN 2281-4612; DOI: 10.36941/ajis-2020-0078. pp. 231-247.
- Ördögh, Tibor (2020) Trends in Demography and Migration in Serbia, The Art of Depopulation. In, *Demography and migration in Central and Eastern Europe*. Dialóg Campus, Budapest. Pp. 115-128.

- Oruč, Nermin. (2022) *Emigration from the Western Balkans*. bpb.de. <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/laenderprofile/english-version-countryprofiles/505179/emigration-from-the-western-balkans/>
- Petreski, Marjan (2021) *How Migration, Human Capital and the Labor Market Interact in North Macedonia*. European Training Foundation. Vienna Institute for International Economic Studies, Vienna.
- Pokos, Nenad (2017) Demografska obilježja sjeverozapadne Hrvatske. In, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU* Varaždin, br. 28, str. 155 - 174
- Popović, Marija and Aleksandra Gligorović (2016) *Youth Mobility in the Western Balkans the Present Challenges and Future Perspectives: Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Kosovo, Serbia, the former Yugoslav Republic of Macedonia*. Balkan Regional platform for youth participation and dialogue.
- Šeherčehajić, Emir and Adisa Ramić (2022) Emigration-related Attitudes of Students of Health Studies in Bosnia and Herzegovina. In, *Iranian Journal of Health Sciences*, Vol 10, Issue 4. Pp. 27-34. <http://dx.doi.org/10.32598/ijhs.10.4.888.1>
- Silviu, Kondan (2020) Southeastern Europe Looks to Engage its Diaspora to Offset the Impact of Depopulation. In, *Migration Information Source*, 25 August. Externer Link: <https://www.migrationpolicy.org/article/southeastern-europe-seeks-offset-depopulation-diasporas-ties> (accessed: 11-10-2021).
- Sotirovski, Kosta and Ilija Hristovski (2014) Statistical Performances of Population Migration in the Republic of Macedonia at the Beginning of the 21st Century. In, *Migracijske i etničke teme* 30-1. pp. 33–65.
- Stojanovski, Strasko and Denkova, Jadranka and Marolov, Dejan (2018) Higher Education in Republic of Macedonia: Challenges and Perspectives. *Balkan Social Science Review*, 11. pp. 95-114. ISSN 1857- 8772
- Sydooruc, Tetiana, Marina Yakymchuk and Mariia Avhustiok (2022) The Impact of the Euroskepticism in the Enlargement Policy in the Western Balkans. In, *Balkan Social Science Review*, Vol. 19, pp.157-185.
- The Economist (2017) *Macedonian emigrants estimated at more than 30% of population*. (<http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=285169212&Country=Macedonia&topic=Economy&subtopic=Forecast&subsubtopic=Economic+growth&u=1&pid=746725858&oid=746725858&uid=1>) Accessed 24. 07. 2018.
- The World Bank Data Bank*. Population, total. Retrieved 9 June 2023, from <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>
- Topuzovska Latkovik, Marija, Mirjana Borota Popovska, Eleonora Serafimovska (2013) *Студија за младите во Република Македонија [Study for the youth in Republic of Macedonia]*. Skopje. Institute of sociological, political and legal research.
- Vukasovic, Martina (2012) *European integration in higher education in the Western Balkan countries (WBC), A review of literature*. Oslo: Department of Educational Research, Faculty of Education, University of Oslo. Pp. 12-14.
- Zagaga, Pavel (2013) Higher education research and higher education policy in South-East Europe. In, *European Journal of Higher Education*, Vol. 3, No. 3: Routledge. Pp. 280-294.
- Државен завод за статистика на Република С. Македонија stat.gov.mk
- Јанчевска, Сања (2023) *Словенија ни ги зема студентите-пред 20 години 48, а лани 1516 студенти од Македонија* Fakulteti.mk <https://www.fakulteti.mk/news/09102023/slovenija-ni-gi-zema-studentite---pred-20-godini-samo-48-a-lani-1-516-studenti-od-makedonija> Accessed 31. 10. 2023

- Николов, Гоше (2023) *Во Словенија студираат речиси 1.500 македонски студенти, како да се вратат назад?* Meta.mk <https://meta.mk/vo-slovenija-studiraat-rechisi-1-500-makedonski-studenti-kako-da-se-vratat-nazad/> Accessed 31. 10. 2023.
- Стојановски Страшко (2020) *Млади, миграции, образование*. Project Report. Goce Delcev University in Shtip.
- Стојановски Страшко и Јадранка Денкова (2018) *Миграции на младите од Република Македонија; Демографски показатели и перцепции на јавното мислење*. Во, *Proceedings of the Fifth International Scientific Conference 'Social changes in the global world'*, Sept 6-7, 2018, Shtip, Macedonia.
- Стојановски Страшко, Лимонка Коцева Лазарова и Билјана Тодорова (2020) *Политики на високо образование: Веројатност во перцепциите на средношколците за студирање на универзитетите*. Во, *Proceedings of the Seventh International Scientific Conference 'Social changes in the global world'* (7). pp. 729-756. ISSN 978-608-244-778-0